

Dünya AIDS Günü 2021: Eşitsizlikleri sonlandır, AIDS'i sonlandır!

HIV enfeksiyonu tedavisinde son yıllarda elde edilen önemli başarılarla karşın, halen dünyada yaklaşık 38 milyon kişi HIV ile yaşamaktadır ve HIV enfeksiyonu önemli ve öncelikli bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir.

Yıllık yeni HIV enfeksiyonu sayısı 2000 yılında 3 milyonun üzerindeyken bugün 1,5 milyona kadar gerilemiş, HIV enfeksiyonuna bağlı ölümler 2007 yılında 2 milyona yaklaşırken, geçtiğimiz yıl 680 bine gerilemiştir. Bu sayılar hala çok yüksek olmakla birlikte, sağlanan gerilemeler önümüzdeki dönem için umut vericidir.

Küresel ölçekte yeni olgu sayısı her yıl azalmaktayken, Türkiye ve çevresindeki ülkelerde yeni olgu sayılarının sürekli artış göstermesi dikkat çekicidir. Son bir iki yılda Türkiye'de belirlenen yeni olgu sayılarının önceki yıllara göre azaldığı yönündeki veriler –uzun dönem verileri incelendiğinde- dikkatle izlenmeyi ve doğrulanmayı gerektirmektedir. Türkiye'de olgu sayıları halen Dünya ortalamasının altındadır; ancak, artışın devam etmesi halinde bu durum değişecek gibi görünmektedir. Bu gidiş, küresel deneyimlerden ve bilgi birikiminden yararlanmak yoluyla durdurulabilir.

Küresel ölçekte yeni olguların ve ölümlerin azalmasını sağlayan başlıca iki müdahale alanı bulunuyor. Bunların ilki, bulaşmayı önleyici koruyucu davranışların toplumda yaygınlaştırılmasıdır. Üreme sağlığı ve cinsel sağlık hizmetleri ile risk altındaki gruplara ve toplumun bütününe yönelik farkındalık ve güvenli cinsel davranış eğitimleri ile bu alanda etkili sonuçlar alınabilmektedir. Diğer yandan, tedavideki gelişmelerin de küresel başarıda büyük payı vardır. Doğru ve sürekli olarak uygulanan anti-HIV tedavileri enfeksiyonun semptomatik hastalığa (AIDS'e) dönüşmesini başarıyla önlemektedir. Uygun tedavinin sağlanması bulaştırıcılığı da büyük ölçüde önlemektedir. Böylece, tedaviye erişimi olan HIV pozitif kişiler, daha iyi işbirliği sağlanarak güvenli davranış kazandırılabilen ve viral yükün sifıra yaklaşması ile paralel olarak bulaştırıcı olmaları da önlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, HIV pozitif bireylerin tedaviye erişimleri hem kendilerinin sağlığını korumak, hem de yeni olguları önlemek için çok etkili olmaktadır.

Dünyada, HIV ile yaşayanların % 73'ü anti-retroviral tedaviye erişebilmektedir. Bu oran önceki yıllara göre çok olumlu olmakla birlikte UNAIDS'in belirlediği %90 hedefinin altındadır. UNAIDS, HIV pozitif kişilerin en az %90'ının tanı alması, tanı alanların en az %90'ının tedaviye erişebilmesi ve tedaviye erişenlerin en az %90'ında bu tedavinin tam ve sürekli olmasının sağlanması durumunda HIV enfeksiyonu pandemisinin kontrol altına alınabileceğini öngörmüştür. Eşitsizlikler, 90-90-90 hedefleri olarak ifade edilen bu hedeflere ulaşmayı güçleştiren en önemli faktördür. COVID-19 Pandemisi de eşitsizlikleri artırarak ve hizmete erişimi engelleyerek süreci olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de HIV enfeksiyonu tedavisinde kullanılan ilaçlar sağlık güvencesi kapsamında yer almakta ve HIV pozitif bireylerin tedaviye erişimi sağlanabilmektedir. Ancak henüz bu anti-HIV tedavi uygulamalarının birinci basamak sağlık hizmetlerine ve üreme sağlığı programlarına entegrasyonu sağlanmamıştır. HIV’le yaşayan bireylerin sayısının giderek artması ile birlikte, bu hizmetlerin entegrasyonu tedavinin sürekliliği için önemli bir gereklilik haline gelmiştir. Bundan başka, sığınmacılar, mahpuslar gibi özel grupların tanı ve tedavi hizmetlerine ve ilaca erişimleriyle ilgili sorunlar yaşanmaktadır. Anti-HIV tedavilerin etkili olması için tedavi sürekliliği büyük önem taşır ve bu yüzden dezavantajlı toplum kesimlerinden kişilerin tedaviye erişimleri özel yaklaşım gerektirir.

Türkiye’de 90-90-90 hedeflerine ulaşmak ve HIV enfeksiyonlarının artış eğilimini durdurmak için önemli bir sorun tanı konulmayan HIV enfeksiyonlarıdır. Tedavi ve kontrolün sağlanabilmesi için önce HIV enfeksiyonu tanısının konması gereklidir. Toplumda bu konuda olumsuz yargıların, dışlayıcı ve damgalayıcı tutumların yaygınlığı ve sağlık kuruluşlarında gizliliğin sağlanamadığı örneklerin çokluğu tanı için başvuruları güçleştirmektedir. Riskli cinsel davranışı olan, bu nedenle HIV ile ilgili endişesi olan kişilerin endişe etmeden başvurarak bilgi alabileceği, isimsiz ve ücretsiz test yaptırabileceği birimlerin artırılması gereklidir. Halen Türkiye’de bir elin parmaklarını geçmeyen ve Belediyeler tarafından açılmış anonim test merkezleri, kısıtlı sayılarına rağmen çok önemli bir hizmet sunmaktadır. Bu merkezlerin her ilde ve başlıca her Sağlık Bakanlığı hastanesi bünyesinde bulunması ve tanı için başvurunun teşvik edilmesi önemli bir gereksinimdir. Bundan başka, HIV tarama programının birinci basamak sağlık hizmetlerine entegre edilmesi de bu hizmetin yaygınlığını ve ulaşılabilirliğini artıracaktır.

Dünya AIDS Gününün bu yılki teması “Eşitsizlikleri sonlandır. AIDS’i sonlandır” şeklinde formüle edilmiştir. Eşitsizlikler en köklü toplumsal sorunlardandır ve günümüzde en ağır biçimde sürmektedir. HIV/AIDS dahil bir çok halk sağlığı sorunu eşitsizlikler temelinde büyümekte, çözüm güçleşmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün 70’li yıllardan itibaren ortaya koyduğu eşitlik hedeflerine halen ulaşamamıştır. Eşitsizlikler temel olarak makro-ekonomik sistemin yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır ve yok edilmesi de kolay gözükmemektedir. Ancak bugünkü sistemler içerisinde dahi eşitsizlikleri azaltabilmek derin uçurumları ortadan kaldırmak mümkündür. Bu yıl 1 Aralık Dünya AIDS Günü için belirlenen eşitsizlikleri sonlandırma teması bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Sağlığın her alanında, eşitsizlikleri dikkate almayan çabalar ancak sınırlı fayda sağlayabilir. Eşitsizliklerin azaltılması ve ortadan kaldırılması için çalışmak halk sağlığı yaklaşımının temelini oluşturur.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 1. Maddesine göre “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından **esit** doğarlar.” Bu ilkeyi soyut bir genelleme olarak değil, var olan toplumsal ve uluslararası sorunların temelden çözümünün anahtarı olarak görmek gerekir. HIV enfeksiyonu taşıyan bireyler ve HIV nedeniyle damgalamaya

uğrayan toplum kesimleri başta olmak üzere, toplumun tüm kesimlerine yönelik her türlü ayrımcılığa son verilmesi gereklidir. HIV pandemisi, halk sağlığı sorunlarının çözümü için eşitsizliklerin ve ayrımcılığın önlenmesi gerektiğini gösteren deneyimler sağlamıştır. Bu deneyimlerden yararlanmak gerekir.

Eşitsizlikleri sonlandıralım; AIDS'i sonlandıralım!